

РОЗДІЛ 3 – ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.091.315.7:004:81

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ

Біденко Л.В., к. пед. н., доцент, Кисельова Г.І., ст.викладач

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, Україна

bidenko_v@mail.ru

У статті розглянуто та теоретично обґрунтовано доцільність використання інформаційних технологій у системі вищої лінгвістичної освіти. Розкрито сутність понять «педагогічні технології», «освітні технології», «навчальні технології» та «інформаційні технології». Виокремлено основні структурні компоненти інформаційних технологій, встановлено типологію електронних матеріалів, які сприяють активізації навчального процесу. Значну увагу приділено ефективності функціонування інформаційних технологій. Описано загальнодидактичні, лінгводидактичні та спеціальні принципи навчання, що є основою функціонування інформаційних технологій.

Ключові слова: вища освіта, педагогічні технології, інформаційні технології, принципи навчання, лінгвістична освіта.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ: ПРИНЦИПЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Биденко Л.В., Киселева А.И.

Сумской государственной университет, ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, Украина

bidenko_v@mail.ru

В статье рассмотрена и теоретически обоснована целесообразность использования информационных технологий в системе высшего лингвистического образования. Раскрыта сущность понятий «педагогические технологии», «образовательные технологии», «учебные технологии» и «информационные технологии». Выделены основные структурные компоненты информационных технологий, установлена типология электронных материалов, которые способствуют активизации учебного процесса. Значительное внимание уделено эффективности функционирования информационных технологий. Описаны общедидактические, лингводидактические и специальные принципы обучения, являющиеся основой функционирования информационных технологий.

Ключевые слова: высшее образование, педагогические технологии, информационные технологии, принципы обучения, лингвистическое образование.

INFORMATION TECHNOLOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION: GUIDELINES ON THE USE

Bidenko L., Kiseleva A.

Sumy State University, 2, Rymskogo-Korsakova st., Sumy, Ukraine

bidenko_v@mail.ru

The article describes and theoretically substantiates the reasonability of using information technology in higher linguistic education. It reveals the essence of such concepts as "pedagogic technology", "educational technology", "studying technology" and "information technology". The analysis of didactic literature showed that there are about a dozen of definitions of the concept "pedagogic technology". The authors highlighted the main aspects of this concept and its structural elements "educational technology" and "teaching technology." Special attention is paid to the disclosure of the concept "information technology", the main structural components of it are outlined: a) the purpose of the application of IT; b) the means of improving the efficiency

of the information processes and the formation of linguo-cognitive skills; c) the subject influenced by information technology – teaching focus, which defined by a typical subject program; d) the criteria for optimization of informational cognitive processes.

An important aspect of the use of IT is the awareness that there are two kinds of e-learning – the receptive one and the interactive one. The receptive e-learning aims to perception and acquisition of the information transmitted via audiovisual means. The interactive e-learning goes during an interaction between a person and a computer in a dialogue mode and with using expert training systems. The article singles out key structural components of information technology, establishes a typology of electronic materials that contribute to the learning process activation. These include electronic dictionaries, encyclopedias, electronic aids and controlling programs.

Special attention is paid to the efficiency of information technology functioning. General didactic, linguo-didactic and special educational principles are described. To authors' mind, the general didactic principle consists of scientific character, encouraging and motivating students to learn, systematicity and consistency, availability, problematic nature, the combination of collective, group and individual work, awareness of studying, individual's activity, the unity of abstract thinking and visibility, appropriateness of teaching and information base to educational goals and a didactic system. The linguo-didactic principle consists of the unity of thought and speech; reliance on psychobiological mechanisms: attention, perception and understanding, memory, thinking; parallel acquisition of linguistic knowledge and linguo-cognitive skills; phasing of linguo-cognitive skills formation: from the understanding through perception and memorizing to use in practice.

The effectiveness of IT implementation in higher linguistic education depends on the successful combination of electronic materials, computer programs and traditional methods of teaching. Information technology is based on general methodical principles of teaching and supplements traditional teaching with new forms and methods.

Key words: higher education, educational technology, information technology, principles of learning, linguistic education.

Постановка проблеми. Сучасний світ – інформаційне суспільство. У такому суспільстві процес навчання – це особливий, закріплений у культурі спосіб оперування інформацією, а сутність навчання полягає в процесі відбору, трансляції, отримання, переробці, закріплення у свідомості учня та використання ним інформації у практичній діяльності. Основним аспектом дидактичного процесу є рух інформації між учителем і учнем, між тим, хто навчає і хто навчається [3, с. 75].

Навчальний процес на сучасному етапі – це сплетіння потоків інформації різного характеру: дидактичної (зміст навчання, методи, форми, прийоми та ін.); психологічної (особливості розвитку учнів, стан відносин у колективі та міжособистісні відносини тощо); соціальної (характеристика соціального середовища); правової (нормативне функціонування навчального процесу) та ін.

Інформація має відповідати певним якостям, щоб на її основі можна було оптимізувати управління навчальним процесом, а саме: адекватність, повнота, релевантність, об'єктивність і точність, структурованість, доступність, актуальність і неперервність [6, с. 104].

Під час навчання відбуваються інформаційні процеси – добір, накопичення, зберігання, обробка та передача інформації. Інформаційне забезпечення навчального процесу складається з двох компонентів: 1) технічні засоби навчання; 2) інформаційні технології навчання.

Аналіз наукових джерел вітчизняної та зарубіжної дидактики й лінгводидактики засвідчує, що в теорії та практиці вищої школи накопичено значний досвід використання інформаційних технологій: проаналізовано та систематизовано дидактичні підходи до тлумачення поняття «технологія» (В. Матросов, Г. Селевко, В. Ситаров, В. Якунін та ін.); визначено дидактичні принципи та закономірності інформатизації навчального процесу у вищій школі (М. Антонченко, І. Башмаков, В. Биков, М. Жалдак, К. Піотровська й ін.); з'ясовано можливості застосування ІТ у професійній філологічній освіті (О. Семенов, Л. Струганець та ін.); досліджено особливості застосування ІТ у навчальному процесі вищої школи (В. Іванов, І. Роберт та ін.)

Однак, як засвідчує аналіз наукової літератури, ще не достатньо приділено уваги ефективності застосування інформаційних технологій у процесі лінгвістичного навчання та замало досліджень щодо опису лінгводидактичних принципів їх застосування.

Мета статті – проаналізувати поняття «інформаційні технології», описати принципи застосування ІТ у вищій школі в процесі викладання лінгвістичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку освіти є очевидним те, що провідна роль інформаційного забезпечення навчального процесу належить ІТ.

Оскільки інформаційні технології є частиною педагогічних технологій, з'ясуємо, як науковці пояснюють це поняття.

За останні десятиліття в дидактиці можна зустріти десятки визначень поняття «педагогічна технологія». Так, у підручнику для студентів та магістрантів (наприклад, «Педагогіка вищої школи» / за ред. З. Н. Курлянд (2007р.) залучаються десятки визначень з уточненням, що *педагогічна технологія* є предметом вивчення багатьох напрямів у сучасній педагогіці, залежно від яких вона розглядається як компонент педагогічної майстерності, що становить обґрунтований професійний вибір операційного впливу на дитину в контексті взаємодії її зі світом з метою формування у неї ставлення до цього світу, гармонійно поєднану свободу особистісного виявлення і соціокультурну норму; як проект педагогічної системи, яка реалізується на практиці; як сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний вибір і компонування форм, методів, прийомів, виховних засобів, схем, рисунків, діаграм; систематичний метод планування, використання й оцінки процесу навчання та засвоєння знань шляхом людських і технічних ресурсів і взаємодії між ними, створення більш ефективної форми освіти; як упорядковану сукупність дій, операцій і процедур, інструментально забезпечують досягнення передбачувану результату в умовах освітнього процесу, що постійно змінюється [5, с. 302].

Як бачимо, відбувається еволюція поняття, розширення його змісту. На нашу думку, суттєве витлумачення змісту досліджуваного поняття зробила науковець Т.С. Назарова, виокремивши на базі одного три поняття: *освітні технології, педагогічні технології та навчальні технології*. Такий підхід отримав визнання і підтримку серед науковців, тому наразі в дидактиці розрізняють ці поняття і вкладають в них такий зміст.

Освітні технології відбивають загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Їх призначення – прогнозування розвитку освіти, його конкретне проектування і планування, передбачення результатів, а також визначення відповідних освітнім цілям стандартів.

Педагогічні технології втілюють тактику реалізації освітньої технології шляхом впровадження моделей освітнього процесу та управління ним.

Навчальні технології відбивають шляхи освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного навчального предмету, теми, що потребує спеціальної організації навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання. Наприклад, інформаційна, ігрова, технологія проблемного навчання, технологія дистанційного навчання тощо.

Отже, ми як викладачі конкретного предмету маємо справу з навчальними технологіями.

Одна з навчальних технологій, а саме інформаційна, і є складовою предмету нашого дослідження. Інформаційна технологія виникла в результаті синтезу сучасних досягнень педагогічної науки і засобів інформаційно-обчислювальної техніки, в основі якого – наукові підходи до навчально-виховного процесу з метою підвищення його ефективності.

У дидактиці ІТ визначається як сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує добір, обробку, зберігання, розпізнавання і відображення інформації з метою зниження трудомісткості

процесів використання інформаційного ресурсу та підвищення його оперативності [2, с. 49]; як система, що потребує найменших витрат відповідно до того середовища, у якому вона функціонує.

Інформаційна навчальна технологія, що використовується у процесі викладання лінгвістичних дисциплін, на нашу думку, має визначатись як сталий, відтворюваний у своїй основі комплекс форм, методів, технічних засобів впливу на сприйняття, обробку, зберігання та відтворення лінгвістичної інформації, що використовується з метою підвищення ефективності когнітивних процесів та результативності навчання й учіння.

Продовжуючи опис ІТ, ми, за аналогією моделі опису, створеної дидактами Г.М. Коджаспировою та К.В. Петровим [1, с. 115], виокремили основні структурні компоненти ІТ: а) мета застосування ІТ – підвищення ефективності когнітивних процесів отримання, обробки й усвідомленого запам'ятовування лінгвістичної інформації, формування лінгвокогнітивних умінь, відтворення та застосування їх у пізнавально-практичній діяльності як у стандартних, так і нових умовах; б) засоби підвищення ефективності інформаційних процесів та формування лінгвокогнітивних умінь – універсальні сучасні технічні засоби: комп'ютерні навчальні та контролюючі програми, мультимедійні системи, персональні комп'ютери та ін.; в) предмет, що підлягає впливу інформаційної технології, – зміст навчання, визначений типовою предметною програмою; г) критерії оптимізації інформаційних когнітивних процесів – швидкість сприйняття та ступінь усвідомленості, обсяг інформації, сприйнятої на одиницю часу, повнота, глибина засвоєння та ін.

Оскільки на сучасному етапі існування ІТ спостерігається інтенсивний розвиток таких напрямів, як універсальні ІТ (текстові редактори, графічні пакети, процесори електронних таблиць, системи моделювання та ін.), комп'ютерні засоби комунікації, комп'ютерні навчальні та контролюючі програми, комп'ютерні підручники, мультимедійні програмні продукти, то слід з'ясувати сутність таких понять, як *комп'ютерне навчання* і *електронне навчання*. Терміном *комп'ютерне навчання* називають систему навчання, у якій основним технічним засобом є комп'ютер, але цей термін швидко витісняє новий – електронне навчання, оскільки сучасні ТЗН розвиваються переважно на досягненнях макро- і мікроелектроніки, тобто навчання відбувається за допомогою систем сучасної електроніки [4, с. 47].

Важливим моментом для розроблюваної ІТ є усвідомлення існування двох видів електронного навчання – рецептивного та інтерактивного.

Рецептивне електронне навчання спрямоване на сприйняття та засвоєння інформації, що передається за допомогою аудіовізуальних засобів. Інтерактивне навчання відбувається у процесі взаємодії людини і комп'ютера в діалоговому режимі та з використанням експертних навчальних систем. Рецептивне електронне навчання відбувається переважно на таких формах занять, як лекція-візуалізація, лекція з мультимедійним супроводом та ін. Інтерактивне електронне навчання – у самостійній пізнавально-практичній діяльності та на практичних заняттях.

Важливою умовою ефективного використання ІТ є надбання (розробка чи придбання) електронних методичних матеріалів (або електронного супроводу) – комп'ютерних програм, мультимедійних матеріалів, анімаційних матеріалів, презентацій і тощо.

У дидактиці відомі спроби типологізувати комп'ютерні програми. Вони виокремлюють такі типи: інтегровані навчальні системи (комплекс програмно-технічних і навчально-методичних засобів, що забезпечують активну навчальну діяльність: навчання, перевірка відповідей студентів, наявність підказок, яскравість навчального матеріалу); прикладне загальне програмне забезпечення (текстові процесори, системи управління базами даних, електронні таблиці, словники, енциклопедії тощо); пакети навчальних програм для

використання в аудиторії (типи навчальних програм, що застосовуються для тренування навичок, моделювання інформаційного середовища тощо); програми дистанційного навчання (злиття комп'ютерної, телекомунікаційної, телевізійної технологій); функціональне навчальне середовище (комунікативне середовище для інтерактивного і сумісного навчання) [4, с. 47].

В основі розробки і ефективного функціонування ІТ покладено такі принципи навчання: загальнодидактичні, лінгводидактичні, спеціальні. До дидактичних відносять принцип: науковості, стимулювання й мотивації позитивного ставлення студентів до навчання, систематичності й послідовності, доступності, проблемності, поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи, усвідомленості навчання, активності особистості, єдності абстрактного мислення і наочності, відповідності навчально-інформаційної бази навчальній меті та дидактичній системі. До лінгводидактичних – єдність у розвитку мислення і мовлення; паралельне засвоєння лінгвістичних знань та лінгвокогнітивних умінь (етапність формування лінгвокогнітивних умінь: від сприйняття через усвідомлення і запам'ятовування до застосування у практичній діяльності). Із усіх зазначених загальнодидактичних принципів навчання зупинимось на таких, що мають, на наш погляд, важливе значення для застосування ІТ у навчальному процесі підготовки майбутніх філологів.

Принцип поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи полягає у залученні різних видів роботи, організація яких спирається на врахування психобіологічних особливостей кожного студента. Створення комп'ютерно-орієнтованих систем навчання та добір необхідної методики їх використання передбачає врахування мотиваційного аспекту суб'єктів навчання, глибини засвоєння знань та сформованості лінгвокогнітивних умінь. Принцип реалізується значно ефективніше за умов правильно спроектованих програмних засобів. Комп'ютерні програми мають задовольняти такі вимоги: урахування індивідуальних особливостей студента, важливих для досягнення найближчої та віддаленої навчальної мети; передбачення послідовних уточнень моделей навчання, на основі яких відбувається управління пізнавальною діяльністю.

Принцип єдності абстрактного мислення і наочності. Навчальна діяльність студентів має відбуватися з урахуванням максимального візуального впливу на суб'єкт навчання. Принцип наочності може бути реалізований за певних умов, що висувуються до ІТ: використовувати тільки таку модель об'єкта, що максимально сприятиме реалізації мети навчання; унаочнення об'єктів має бути таким, щоб надавало можливість чітко виділити і розмежувати суттєві ознаки предметів, зв'язки і відношення між складовими або ті, що нададуть можливість встановити причинно-наслідковий зв'язок; запропоновані об'єкти вивчення мають бути подані яскраво, у кольорі, містити звукове оформлення тощо.

Зазначений принцип полягає в наповненні програмного засобу таким змістом, який найбільш ефективно може бути засвоєний тільки за допомогою комп'ютера і використаний лише тоді, коли це дає безперечний педагогічний ефект.

Принцип усвідомленості навчання, активності особистості спрямований на усвідомлення студентом необхідності власної навчально-пізнавальної діяльності. Навчання, організоване із застосуванням ІТ, створює умови для самостійного визначення траєкторії індивідуального розвитку. Викладач спирається на інтереси та суб'єктний досвід індивіда, формує зміст його навчання, що досягається за допомогою урізноманітнення форм, методів і засобів активного навчання.

Принцип відповідності навчально-інформаційної бази навчальній меті. Інфраструктура факультету має відповідати специфіці праці, що визначається змістом навчання і характером дидактичного процесу. Практична реалізація зазначених вимог можлива лише в тому випадку, коли створення навчально-інформаційної бази буде здійснюватися на науково-педагогічних основах, що розробляються викладачем.

Зазначимо, що вказані загальнометодичні принципи тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені, жоден з них не може бути використаний без урахування інших.

Розглянувши специфіку загальнометодичних принципів, проаналізуємо спеціальні принципи. Деякі з них позначаються в методичній літературі як «вимоги» [6, с. 28].

До спеціальних принципів належать: умотивованість використання різних типів демонстраційних матеріалів, визначення ролі, місця, призначення і часу використання засобів ІТ; провідна роль викладача; залучення до технології тільки таких компонентів, що гарантують якість навчання; відповідність методики комп'ютерного навчання загальній стратегії навчального заняття; забезпечення стійкого зворотного зв'язку в навчанні.

Умотивованість використання різних типів демонстраційних матеріалів. Дидактичні можливості та методичні варіанти застосування мультимедійних засобів навчання є широкими та різноманітними. Науковці зазначають, що в різних ситуаціях мультимедійні засоби навчання можуть мати різні дидактичні функціональні призначення: слугувати опорою (слуховою, зоровою) сприймання, розуміння та запам'ятовування нового матеріалу; ілюстрацією або засобом формування лінгвокогнітивних умінь; повторення чи узагальнення навчального матеріалу тощо. Мультимедійний супровід містить багатий фактичний та ілюстративний матеріал, який може бути використаний з навчальною метою, він має чітке дидактичне призначення та педагогічну спрямованість, відповідає навчальній програмі й легко активізується на екрані комп'ютера.

Визначення ролі, місця, призначення і часу використання засобів ІТ. Інформаційні матеріали, що презентуються студенту, мають певну дидактичну мету і є самостійною дидактичною одиницею.

Заняття із мультимедійним супроводом може досягти максимального навчального ефекту, якщо викладач правильно визначить місце, призначення і час використання ІТ.

Провідна роль викладача. Електронне середовище змінює роль викладача: він перестає бути єдиним джерелом фактів, ідей, принципів, оцінок, оскільки суб'єкти навчання мають рівний доступ до інформації та змісту навчання. Нова роль викладача характеризується як наставництво, т'юторство. Завдання наставника полягає не тільки в підтримці педагогічного спілкування, взаємодії, координації процесу навчання, а й у розвитку критичного, творчого мислення, уміння адаптуватися до змін. Викладач залишається важливою ланкою процесу навчання (підтримує мотивацію, організовує навчальний процес, сприяє формуванню лінгвокогнітивних умінь, оцінює рівень знань групи і конкретного студента тощо).

Залучення до технології тільки таких компонентів, які гарантують якість навчання. Інформаційні технології навчання мають значну перевагу над іншими засобами, однак не завжди вони гарантують якість навчання. Вони дають позитивний результат, якщо: а) проектується систематизований матеріал, що є певною системою, поданою у вигляді опорного конспекту, таблиці; б) відтворюються істотні ознаки, зв'язки і відносини мовних явищ, подій та процесів за допомогою графіків, діаграм, схематичних малюнків, блок-схем; в) використовуються фрагменти відеолекцій, що читають провідні науковці; г) застосовується анімація для демонстрування явищ, які не можна відтворити статично; д) не проектується на екран громіздкі тексти з великою кількістю відеоматеріалу; е) методика комп'ютерного навчання відповідає загальній стратегії проведення навчального заняття; д) забезпечується стійкий зворотній зв'язок у навчанні.

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що ефективність застосування ІТ у системі вищої лінгвістичної освіти залежить від вдалого поєднання електронних матеріалів, комп'ютерних програм з традиційними методами навчання. Інформаційні технології базуються на загальнометодичних принципах навчання і доповнюють традиційне навчання новими формами та методами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коджаспирова Г. М. Технические средства обучения и методика их использования : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, К. В. Петров. – М. : Академия, 2002. – 255 с.
2. Козлакова Г.О. Інформаційні технології: Інтелектуалізація навчання у вищій школі / Г. О. Козлакова // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С.48–52.
3. Марев И. В. Методологические основы дидактики / И. В. Марев. – М. : Педагогика, 1987. – 224 с.
4. Ситаров В. А. Дидактика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб.заведений / В. А.Ситаров / под. ред. В. А. Слостенина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 368 с.
5. Слостенин В. А. Педагогика : учеб. пособ. [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.
6. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология : учеб. пособ. / Н. Е. Щуркова. – М. : Педагогическое общество России, 2002. – 224 с.

REFERENCES

1. Kodzhaspyrova H. M. Tekhnicheskiye sredstva obucheniya y metodyka ykh yspolzovaniya : ucheb posobyе dlia stud. vissh. ped. ucheb zavedeniya / H. M. Kodzhaspyrova, K. V. Petrov. – M. : Akademyia, 2002. – 255 p.
2. Kozlakova H. O. Informatsiini tekhnolohii: Intelektualizatsiia navchannia u vyshchii shkoli / H. O. Kozlakova // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2002. – № 1. – P.48–52.
3. Marev Y. V. Metodolohicheskiye osnovy dydaktyky / Y. V. Marev. – M. : Pedahohyka, 1987. – 224 p.
4. Sytarov V. A. Dydaktyka : ucheb. posobyе dlia stud. vissh. ped. ucheb.zavedeniya / pod. red. V. A. Slastenyna. – 2-e izd., stereotyp. – M. : Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2004. – 368 p.
5. Slastenyin V. A. Pedahohyka: ucheb. posob. [dlia stud. vissh. ped. ucheb. zavedeniya] / V. A. Slastenyin, Y. F. Ysaev, E. N. Shyianov. – M. : Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2002. – 576 p.
6. Shchurkova N. E. Pedahohycheskaia tekhnolohyia : uchebnoe posobyе / N. E. Shchurkova. – M. : Pedahohycheskoe obshchestvo Rossyy, 2002. – 224 p.

УДК 159.947.5:331.54-057.84

МОТИВИ ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ ВИПУСКНИКАМИ ШКІЛ

Калюжна Є.М. к.психол.н., Бакаленко А.В., магістр

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

epsi@meta.ua

Стаття присвячена аналізу мотивів вибору майбутньої професії учнями старших класів. Продемонстровано, що найважливішою передумовою успішного професійного самовизначення старшокласників є сформованість у них професійно важливих якостей – окремих психічних, психологічних і фізичних властивостей, які відповідають вимогам певної професії та сприяють успішному оволодінню нею. Емпіричним шляхом встановлено, що більшість випускників шкіл налаштовані на творчу роботу, вони обирають майбутню професію самі, спираючись переважно на власну думку. На підставі проведеного